

Aktuální otázky lidských práv

Vážení přátelé,

rovněž v květnu Vám přinášíme řadu zajímavých příspěvků týkajících se aktuálního dění v oblasti lidských práv.

Tentokrát začínáme reportáží Vojtěcha Kyselého, který nám přináší reportáž z politologické konference zaměřené na aktuální stav české zahraniční politiky, která proběhla na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity.

V rámci mezinárodně trestněprávní sekce se Veronika Bazalová zabývá zločiny páchanými radikální islamistickou organizací Islámský stát a možností postoupení uvedených zločinů k vyšetřování Mezinárodnímu trestnímu soudu Radou bezpečnosti OSN. Katarína Hukelová se poté zabývá univerzální jurisdikcí, a to v souvislosti s vyšetřováním bývalých vrcholných představitelů Maroka španělským soudem.

Lucia Krajčovicová z evropské sekce se zaměřuje na ochranu soukromí uživatelů Facebooku, jelikož po-

dle nejnovějších analýz je aktuální nastavení soukromí Facebooku v rozporu s evropským právem. Anna Macíčková ze sekce mezinárodní politika, byznys a lidská práva se ve svém příspěvku věnuje novým pravidlům Evropské unie pro demontáž a recyklaci starých dopravních lodí. Evropská unie se tak snaží předcházet porušování lidských práv dělníků i škodám na životním prostředí, relevantní otázkou však zůstává, zda nová pravidla skutečně povedou k zamýšlenému cíli.

Velmi zajímavým je rovněž příspěvek Adama Blisy z české sekce, který se věnuje ústavnosti zákazu registrovaných parterů osvojit si dítě v českém právním řádu. Uvedený zákaz bude v blízké době hodnotit Ústavní soud a stojí za to přečíst si právní hodnocení autora týkající se ústavnosti současného zákazu.

Příjemné čtení Vám přeje
za Centrum pro lidská práva a demokratizaci
Jan Lhotský

Obsah

Třetí dekáda české zahraniční politiky v teorii a praxi

1) Mezinárodní trestní spravedlnost | 6

Islámský stát před Mezinárodním trestním soudem?

Španielsky sudca uplatňuje univerzálnu jurisdikciu

2) Evropský systém ochrany lidských práv | 10

Ťažké časy pre Facebook v Európe

Zrušení adopce po smrti adoptivních rodičů poprvé v hledáčku Evropského soudu pro lidská práva

Zpráva Eurostatu: uprchlictví v roce 2014 a dnes

Zločiny z nenávisti a lidé s postižením

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva | 16

Společenská odpovědnost sociálních médií

EU omezuje demontáž dopravních lodí v zahraničí

4) Česká republika a lidská práva | 19

Pochybné odvolání ředitele Agentury pro sociální začleňování

Osvojení registrovanými partnery před Ústavním soudem

+ Monitoring lidskoprávních publikací: Přehled aktuálních článků o lidských právech

Servis pro zájemce o lidská práva na webu Centra

Pokud se zajímáte o lidská práva, na webu Centra najdete několik zajímavých stránek, které by vám mohly usnadnit práci. Je tam například seznam letních škol, které můžete letos navštívit, včetně deadlinů, školného a odkazů.

Na webu je i *beta verze* našeho Manuálu k výzkumu lidských práv s řadou odkazů na užitečné zdroje včetně výzkumných mezinárodněprávních a lidskoprávních manuálů amerických univerzit nebo lidskoprávních blogů.

Více na www.centrumlidskaprava.cz.

Třetí dekáda české zahraniční politiky v teorii a praxi

Vojtěch Kyselý

Ve čtvrtek 9. dubna 2015 se na brněnské Fakultě sociálních studií konalo každoroční politologické sympozium; letos již po jedenácté. Jeho zastřešujícím tématem byl aktuální stav české zahraniční politiky v jejím třetím desetiletí. Květnový Bulletin vám z konference přináší exkluzivní reportáž.

Sympozium bylo rozděleno na čtyři panely – první se zabýval diplomacií, druhý evropskou integrací, třetí bezpečností a na závěr přišla diskuze expertů u kulatého stolu.

O úvodní slovo se postarali ředitel Mezinárodního politologického ústavu při Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity (FSS MU) doc. Hloušek a děkan FSS MU doc. Dančák. Oba ve svých projevech vzpomněli loňský jubilejní desátý ročník, na němž se řešila situace na domácí politické scéně, a že se tudíž rozhodli v rámci letošního sympozia zaměřit na opak – politiku zahraniční.

První panel - Česká zahraniční diplomacie

Moderátorem prvního panelu nazvaného „Česká zahraniční diplomacie“ byl děkan FSS MU doc. Dančák. Postupně zde vystoupili ředitel pražského Ústavu mezinárodních vztahů (ÚMV) doc. Kratochvíl, dr. Karásek z Institutu politologických věd FSV UK a exministr obrany ČSR a bývalý velvyslanec ČR v Moskvě dr. Dobrovský.

Kratochvíl se ve svém příspěvku zabýval dvěma konceptuálními riziky ohrožujícími českou zahraniční politiku. Popsal je na teoretickém rámci vytvořeném

britským diplomatem a politikem sirem Nicholsonem. Podle Nicholsona existují dva typy diplomacie – prvním z nich je heroická diplomacie vycházející z clausewitziánského pojetí války a beroucí diplomacii jako pouhou hru s nulovým součtem, čehož příkladem bylo dříve Německo. Druhým je obchodnická diplomacie hledící pouze na dobré ekonomické vztahy, což v minulosti dělala Velká Británie.

Podle Kratochvíla je ideálním přístupem vyvažování mezi oběma Nicholsonem popsány typy, přičemž dle některých indikátorů české zahraniční politice momentálně hrozí, že sklouzne do jednoho z těchto extrémů. Těmi jsou buď agresivní a konfrontační diplomacie, která vnucuje vlastní hodnoty ostatním, nebo ekonomická diplomacie, jež paradoxně zažila svůj největší boom za vlády premiéra Nečase.

Kratochvíl také apeloval na to, abychom si uvědomili, že čeští diplomaté nejsou na jedné straně ani lobbyisty českých firem, ale na druhé straně ani aktivisty z *Amnesty International*. Navíc je více než pravděpodobné, že privatizace české zahraniční politiky úzce souvisí s privatizací české politiky jako celku.

Karásek věnoval svůj příspěvek úskalí strategického plánování v rámci české zahraniční politiky. Výstupem takového plánování by měla být tzv. „grand strategy“ známá z americké politiky. Plánování také umožňuje vytvoření a stanovení stěžejních priorit, kterých by se měla zahraniční politika státu držet, přičemž zároveň zde vzniká možnost zpětného sebehodnocení a případné aktualizace vytyčených cílů. V neposlední řadě jde o samotné zvýšení efektivity zahraniční politiky jako celku.

Ve „zlatých dobách“ studené války byly pevně dané metodiky, dle kterých se postupovalo. Dnes se situace

Aula FSS byla po celý den konání plná posluchačů [1]

na mezinárodní scéně poměrně rychle mění, a tudíž je důležité, aby se daný aktér (= stát) uměl s těmito změnami včas vyrovnat.

Karásek vyjmenoval i několik problémů strategického plánování české zahraniční politiky – v první řadě zde přetrvává institucionální rivalita mezi jednotlivými aktéry tvořícími zahraniční politiku, dále je stále patrná snaha o politizaci zahraniční politiky, a také můžeme vidět velký nezájem ze strany běžných občanů o otázky spojené se zahraniční politikou státu.

Dobrovský hovořil o polistopadové diplomacii, na jejímž startu stál. Mezi její cíle podle něho patřilo sjednocení Německa a s tím spojené následné spojení Evropy, odchod sovětských vojsk ze země a rozpuštění Varšavské smlouvy. Exministr obrany zmínil i trošku ignorované pnutí mezi Prahou a Bratislavou po úspěšném proběhnutí revoluce.

Dobrovský nazval polistopadovou diplomacii „nediplomatickou diplomacií“ a to z toho důvodu, že drtivá většina tehdejších pracovníků zahraniční služby byla bez jakýchkoli dřívějších zkušeností a měla pouze naivní představy o tom, jak diplomacie funguje.

Druhý panel - Zahraniční politika ČR v kontextu evropské integrace

Druhý panel nesl oficiální název „Zahraniční politika ČR v kontextu evropské integrace“ a jeho moderátorkou byla ing. Larischová, zástupkyně náměstkyně sekce Úřadu ministerstva při MZV ČR. Mezi vystoupivší řečníky se zařadili dr. Weiss a doc. Šlosarčík, oba působící na Institutu mezinárodních studií FSV UK, ředitel Výzkumného centra Asociace pro mezinárodní otázky mgr. Dostál a dr. Hodulák zastupující domácí Katedru mezinárodních vztahů a evropských studií (KMVES FSS MU).

Weiss prezentoval svůj výzkum, v němž zkoumal prosazování českých zájmů v rámci EU. Svě premisy formuloval do tří bodů – malé státy musejí být aktivnější než ty velké, praxe a realita se mohou lišit od textu smlouvy (např. právem veta disponují všechny členské státy, ale německé veto má pravděpodobně jinou váhu než veto lucemburské) a konečně že malé státy mohou být pomyslnými lobbisty při zákulisních vyjednáváních. Weiss také formuloval myšlenku, kdy svým způsobem vyloučil možnost existence „středně velkého státu“, poněvadž dle něj je stát buď velký (Německo, Francie, VB), nebo malý (ČR, Slovensko, Rakousko).

Weiss si dále položil tři otázky, jak funguje prosazování českých zájmů v EU v praxi. V první řadě zkoumal zaměření na konkrétní návrhy, posléze systém včasného varování a pak také možnost zisku postavení insidera v rámci některých vyjednávání.

Výsledky výzkumu byly poměrně zajímavé. V otázce zaměření na konkrétní návrhy došel k závěru, že čeští diplomaté jednotlivá vyjednávání zvládají a jsou v nich zběhlí. Diametrálně odlišných závěrů se dočkal u výzkumu systému včasného varování – zde ČR nemá vůbec postavenou informátorskou síť, která by ji připravila na příchod vytvářeného důležitého dokumentu či vnitřního předpisu. A pokud jde o možnost zisku postavení insidera, Weiss došel k závěru, že po tomto postu prostě a jednoduše netoužíme, i když pravděpodobně známe případná z toho plynoucí pozitiva.

Dostál představil svůj výzkum o narativě české identity v rámci EU. Zaměřoval se zde na problematiku europeismu a eurorealismu, potažmo se zabýval identitárním a funkcionálním pohledem na EU.

Jedněmi z důležitých Dostálových závěrů byl jednak poznatek, že konsenzus se láme v oblastech aktuálních výzev a problémů, kterým ČR a EU čelí, a také to, že současná debata byla poměrně marginalizována, což je podle něho důsledkem europeizace existujících českých politických stran.

Hodulák hovořil o nedávné světové finanční krizi zahraničního zadlužení z pohledu reakce ČR v rámci prizmatu teorie racionální volby. Také se věnoval kritice reakce EU, jež se rozhodla s krizí vyrovnat přenesením nákladů na její řešení na dlužníky.

Účastníci diskuzního panelu [2]

Na Hoduláka úzce navázal Šlosarčík, jenž ve svém příspěvku na krizi nahlížel z pozice současného evropského práva. Šlosarčík se snažil posluchačům názorně předvést, jakým způsobem krize dokázala upozornit na nedostatky a negativa Lisabonské smlouvy, do jejíž tvorby bylo svého času věnováno obrovské množství politické energie.

V tomto ohledu použil přiléhavé přirovnání, kdy EU po vypuknutí krize sice měla protipožární předpisy, ale nedisponovala hasičským sborem. EU také podle něho mnohdy reagovala značně improvizovaně a reaktivně.

Třetí panel - Bezpečnostní dimenze české zahraniční politiky

Třetí diskuzní panel nesl název „Bezpečnostní dimenze české zahraniční politiky“ a předsedal mu vedoucí KMVES FSS MU dr. Suchý. Dále zde vystoupili doc. Kříž z KMVES FSS MU, prof. Mareš z Katedry politologie FSS MU, vedoucí KMVES Metropolitní univerzity Praha doc. Bureš a dr. Frank z Centra bezpečnostních a vojenskostrategických studií Univerzity obrany.

Bureš se ve svém příspěvku věnoval východiskům bezpečnostní dimenze české zahraniční politiky pro Armádu ČR. Ideálním stavem pro ni by bylo podle něho zhruba 26 tisíc vojáků, přičemž současný stav se pohybuje pod 21 tisíci příslušníky. Bureš se také zabýval problémy, kterými Armáda České republiky (AČR) momentálně trpí – v první řadě podle něho jde o vysokou fluktuaci osob v armádním i politickém vedení, dále také o možné špatné financování spojené s častými finančními skoky nahoru i dolů. Zmínil i nynější demografický vývoj české populace a v neposlední řadě příliš vysokou emisi bezpečnostních dokumentů.

Mareš se zaměřil na protiteroristickou politiku ČR a její konsekvence, mluvil také o možné narůstající skryté radikalizaci, jež se velice špatně měří a sleduje. Frank hovořil o roli ozbrojených složek v rámci zahraniční politiky státu.

Kříž představil svůj výzkum, ve kterém zkoumal zapojení českých vojáků do peacekeepingových operací OSN od 90. let minulého století do současnosti. Snažil se hledat nějaký vzorec, podle kterého se česká vláda a AČR rozhodují, kam vyšleme vojáky a kam je naopak posílat nebudeme.

Diskuzní panel

V posledním čistě diskuzním panelu vystoupili jako moderátor doc. Hloušek, dále redaktor magazínu Re-

spekt Kundra, pracovník ÚMV dr. Kořan, poslanec Parlamentu ČR a člen Výboru pro evropské záležitosti dr. Ženíšek, mgr. Šlechta z Centra pro bezpečnostní analýzy a prevenci a exministr obrany ČR a ředitel Centra transatlantických vztahů CEVRO Institutu dr. Vondra.

Moderátor vyzval diskutéry k tomu, aby nějakým způsobem shrnuli to, čím podle nich trpí současná česká zahraniční politika nejvíce. Kořan si myslí, že by se měly přestat vytvářet pseudoproblémy a naopak udržet ideje, s nimiž vznikala naše republika. Ženíšek zmínil zlepšení vztahů s Polskem a vytvoření dobré celoevropské vizitky ČR. Šlechta mluvil o nutnosti jednotného vystupování na mezinárodní scéně. Vondra se domnívá, že ČR by měla mít primárně dobré vztahy se svými sousedy a v rámci své zahraniční politiky by se měla zaměřit na agendy evropské integrace a transatlantických vztahů. Podle Kundry jsou největším problémem české (nejen) zahraniční politiky absentující politické cíle.

V následné otevřené diskuzi byly dále zmíněny např. urputná snaha o neustálé hledání nových cílů, na které by se ČR mohla zaměřit, nebo prezidentovo vytváření vlastní zahraniční politiky neberoucí ohledy na Černínský palác nebo Strakovu akademii. Objevila se i myšlenka, že ČR již delší dobu není pomyslným lídrem Visegrádské skupiny, kterým je dnes Polsko.

Zhodnocení sympozia

Celodenní politologické sympozium bylo nesmírně zajímavým náhledem do toho, jak vidí současnou situaci v české zahraniční politice ne přímo politikové, kteří ji aktivně vytvářejí, ale akademičtí pracovníci, kteří ji aktivně zkoumají. Bylo zde vysloveno velké množství zajímavých názorů, které korespondovaly s realitou, avšak objevily se i některé argumenty, které byly např. jednoznačně proarmádně zaměřené. Účastníci každoročního setkání se těmito podněty mohou nadále zabývat i ve svém akademickém a výzkumném životě.

Sympozium lze hodnotit pouze kladně. Pokud lze něco vytknout, pak možná malé zapojení ústavních a exekutivních činitelů, případně i činitelek a výzkumnic, poněvadž na letošním ročníku vystoupila pouze jediná žena (ing. Larischová jako moderátorka druhého panelu). To by se v příštích letech mohlo změnit.

Fotografie:

[1] Aula FSS byla po celý den konání plná posluchačů, zdroj: Mezinárodní politologický ústav, FSS MU.

[2] Účastníci diskuzního panelu, zdroj: Mezinárodní politologický ústav, FSS MU.

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Islámský stát před Mezinárodním trestním soudem?

Veronika Bazalová

O možnosti stíhat zločiny páchané představiteli vojenské a politické sunnitské organizace Islámský stát v Sýrii a Iráku Mezinárodním trestním soudem jsme psali již v září minulého roku. S přibývajícím počtem zločinů, které dosahují intenzity zločinů proti lidskosti, válečných zločinů a podle některých i genocidy, se hlasy volající po stíhání Mezinárodním trestním soudem objevují čím dál častěji.

V březnu 2015 vysoký komisař OSN pro lidská práva Zeid Ra'ad Al-Hussein vydal zprávu, ve které shrnuje podezření o spáchaných mezinárodních zločinech Islámským státem v Sýrii a Iráku (dále též „Islámský stát“ nebo „ISIS“) [1]. Představitelé ISIS se měli dopustit zločinů proti lidskosti ve formě vraždy, zotročování, mučení, znásilnění, a také válečných zločinů, mimo jiné ve formě ničení historických památek, plenění měst a náboru dětských vojáků. Ve zprávě se uvádí, že ISIS je podezřelý i ze spáchání genocidy vůči Jezidům, národnostní a náboženské menšině v Iráku. V závěru své zprávy vysoký komisař uvádí, že Rada bezpečnosti OSN by měla zvážit, zda celou situaci neoznámí Mezinárodnímu trestnímu soudu [dále též „soud“ nebo „MTS“; tzv. Security Council referral dle čl. 13 písm. b) Římského statutu]. Možnost předání Islámského státu k vyšetřování MTS podpořil i ministr zahraničních věcí Francie Laurent Fabius.

Laurent Fabius, ministr zahraničních věcí Francie [2]

Oznámení situace Radou bezpečnosti OSN soudu není jediná možnost, jak by se MTS mohl k Islámskému státu dostat. Soud nemá teritoriální jurisdikci, jelikož Irák ani Sýrie nejsou smluvními státy Římského statutu, zakládacího dokumentu MTS. Oba státy by ale mohly dočasně přijmout jurisdikci MTS (čl. 12 odst. 3 Římského statutu). Tato možnost ovšem není příliš pravděpodobná vzhledem k tomu, že vyšetřování MTS by se zaměřovalo na obě strany konfliktu, nikoli pouze na Islámský stát. Rebelové v Sýrii podporovaní USA se údajně dopustili únosů a mučení. Šiitské milice bojující proti ISIS v Iráku se dopouštějí odvetného násilí na sunnitských civilistech dosahujícího rozměrů etnických čistek.

Římský statut hovoří o oznámení situace, ať už smluvním státem, nebo Radou bezpečnosti OSN, nikoli o oznámení konkrétního pachatele. Vyšetřování žalobce tak probíhá nezávisle a zahrnuje všechny strany konfliktu za předpokla-

Vlajka Islámského státu [1]

du, že spáchané zločiny naplňují podmínky stanovené Římským statutem, například požadavek závažnosti.

Za těchto okolností lze očekávat, že dočasné přijetí jurisdikce Sýrií nebo Irákem, nebo oznámení celé situace Radou bezpečnosti OSN, není příliš pravděpodobné. A to ze stejných důvodů, z jakých v květnu 2014 neprošla rezoluce o oznámení situace v Sýrii zmítané vnitrostátním konfliktem od roku 2011 [2]. Rusko a Čína rezoluci vetovaly s ohledem na své diplomatické vztahy se Sýrií. William Schabas, profesor mezinárodního práva na univerzitě Middlesex ve Velké Británii, v této souvislosti ovšem naznačil, že by se MTS mohla oznámit pouze ISIS jako zločinecká organizace, a nikoli Sýrie nebo Irák [3]. Takové oznámení by bylo zcela novým jevem na mezinárodně trestním poli a jeho legalita by záležela na následném posouzení soudců MTS.

Nejpravděpodobnějším se ovšem jeví přístup MTS ke zločinům ISIS skrze personální jurisdikci [čl. 12 odst. 2 písm. b) Římského statutu]. Někteří pachatelé totiž pocházejí ze smluvních států Římského statutu. Tento postup zdůraznila i samotná žalobkyně soudu Fatou Bensouda. Ve svém prohlášení [4] uvedla,

že za ISIS bojují občané smluvních států MTS z Tuniska, Jordánska, Francie, Velké Británie, Německa, Belgie, Nizozemí a Austrálie. A pokud by tyto státy nebyly schopné nebo ochotné zločiny stíhat, tak by mohl nastoupit MTS.

Otázkou ovšem zůstává, zda MTS je tím správným místem, které by mělo zločiny Islámského státu stíhat. Co do intenzity a závažnosti zločinů, lze jednoznačně říci, že ano. MTS ovšem nepracuje pouze na základě požadavku závažnosti. Soud by měl být především vnímán jako poslední možnost, jak se domoci trestní spravedlnosti, když všechny ostatní způsoby selžou. Ve hře jsou především národní soudy. Vzhledem k tomu, že konflikt nadále pokračuje, tak nejde o syrské a irácké soudy, ale spíše o soudy USA, Japonska, Velké Británie apod. Ty by mohly vyšetřovat zločiny spáchané vůči svým občanům a také zločiny spáchané svými občany.

Oznámení Radou bezpečnosti s sebou navíc nese několik problémů. Především jde o to, jak podezřelé osoby dopadnout a zadržet během stále probíhajícího konfliktu a předvést je k soudnímu řízení. Podobně problematická je rovněž situace se shromažďováním důkazů. V neposlední řadě je zde i otázka peněz, a to konkrétně

Jednání Rady bezpečnosti OSN [3]

limitovaných finančných prostriedkú soudu v situaci, kdy OSN na další otevřené vyšetřování nejspíš nepřispěje [5].

Poznámky:

[1] Zpráva vysokého komisaře OSN pro lidská práva je dostupná zde: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session28/Pages/ListReports.aspx> pod spisovou značkou A/HRC/28/18. O dřívější činnosti vysokého komisaře OSN v této věci viz Bulletin 9/2014, s. 5.

[2] Bližší informace o rezoluci jsou dostupné zde: <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=47860#VTPbttLtmko>.

[3] Bližší informace dostupné zde: http://www.nytimes.com/2015/04/09/world/middleeast/international-criminal-court-says-isis-is-out-of-its-jurisdiction.html?ref=world&_r=0.

[4] Prohlášení žalobkyně MTS je dostupné zde: http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/press%20and%20media/press%20releases/Pages/otp-stat-08-04-2015-1.aspx.

[5] Jak bylo již uvedeno v návrhu rezoluce oznamující situaci v Sýrii MTS z května 2014: “[Security Council] Recognizes that none of the expenses incurred in connection with the referral, including expenses related to investigations or prosecutions in connection with that referral, shall be borne by the United Nations and that such costs shall be borne by the parties to the Rome Statute and those States that wish to contribute voluntarily and encourages States to make such contributions.” Celý text rezoluce dostupný zde: <http://justiceinconflict.org/2014/05/12/full-draft-un-resolution-referring-syria-to-the-icc/>.

Zdroje:

Bellinger III, J. B. *Make ISIS' Leaders Face Justice*, The New York Times, 2. dubna 2015, (<http://www.nytimes.com/2015/04/03/opinion/make-isis-leaders-face-justice.html>).

Heller, K. J. *John Bellinger's Op-Ed on ISIS and the ICC*, Opinio Juris, 2. dubna 2015, (<http://opiniojuris.org/2015/04/02/john-bellingers-curious-op-ed-on-isis-and-the-icc/>).

Keating, J. *Why It's So Hard to Prosecute ISIS for War Crimes*, Slate, 8. dubna 2015, (http://www.slate.com/blogs/the_slatest/2015/04/08/isis_and_the_icc_why_it_s_will_be_tough_to_prosecute_the_islamic_state_for.html).

Fotografie:

[1] Vlajka Islámského státu, foto: TRAJAN 117, Wikipedia Commons, CC-BY-SA-3.0

[2] Laurent Fabius, ministr zahraničních věcí Francie, foto: Foreign and Commonwealth Office, Wikipedia Commons, CC-BY-2.0

[3] Jednání Rady bezpečnosti OSN, foto: White House (Pete Souza) / Maison Blanche (Pete Souza), Wikipedia Commons, Public Domain, CC-PD-Mark

Španielsky sudca uplatňuje univerzálnu jurisdikciu

Katarína Hukelová

Španielsky sudca po rokoch vyšetrovania obžaloval na základe inštitútu univerzálnej jurisdikcie zo spáchania zločinov podľa medzinárodného práva jedenástich bývalých funkcionárov Maroka.

Madridský sudca Pablo Ruz dňa deviateho apríla 2014 obžaloval zo spáchania etnicky motivovaných vražd, mučenia a znásilňovania na území Západnej Sahary v rokoch 1975 až 1991 jedenástich bývalých vrcholných predstaviteľov Maroka. Medzi obžalovanými je aj bývalý marocký guvernér Západnej Sahary Abdelhafid Ben Hachem. Sudca Ruz už požiadal Maroko o vydanie siedmich obžalovaných a o zistenie miesta pobytu zvyšných štyroch. Ide o zavŕšenie vyše osemročného vyšetrovania, ktoré sudca Ruz prevzal ešte po svojom predchodcovi, známom sudcovi Baltasarovi Garzonovi (viz Bulletin č. 12/2013, s. 5, ďalej Bulletin č. 4/2014, s. 4).

Územie Západnej Sahary bolo od roku 1884 španielskou kolóniou a neskôr od roku 1934 až do roku 1975 španielskym protektorátom. V šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch, počas éry dekolonizácie a získavania nezávislosti od európskych krajín sa aj Španielsko pod medzinárodným tlakom vzdalo Západnej Sahary. Územné nároky na toto teritórium si uplatňovali Maroko a Mauritánia, avšak Západná Sahara požadovala svoju úplnú samostatnosť a nezávislosť.

Aj Medzinárodný súdny dvor vo svojom názore z októbra 1975 [1] uviedol, že síce Maroko, rovnako ako Mauritánia sú historicky spojené s územím Západnej Sahary, ale zároveň priznal populácií žijúcej na území Západnej Sahary právo na sebaurčenie.

Následne Mauritánia a Maroko uzavreli dohodu, na základe ktorej si rozdelili územie Západnej Sahary, pričom Maroku pripadli dve tretiny na severe územia a zvyšná jedna tretina Mauritánií. Na odpor voči obom krajinám sa postavil Front Polisario ako reprezentant Západnej Sahary a na jej území žijúceho etnika Sahrawi. V roku 1976 deklaroval vznik Saharskej arabskej demokratickej republiky a uzavrel mier s novou mauritánskou vládou, ktorá sa vzdala získanej jednej tretiny územia Západnej Sahary. Maroko si následne začalo nárokovať územie, ktorého sa Mauritánia vzdala a až do roku 1991 Front Polisario viedol gerilovú vojnu voči Maroku, počas ktorej sa malo Maroko dopustiť spáchania zločinov vraždy, mučenia, znásilnenia a nezákonného väznenia príslušníkov kmeňa Sahrawi.

Práve rokov 1976 až 1991 sa týkajú obžaloby vznesené hlavným vyšetrovateľom sudcom Španielska. Rozhodnutie stíhať páchatel'ov zločinov spáchaných na príslušníkoch etnika Sahrawi na území Západnej Sahary vychádza z inštitútu univerzálnej jurisdikcie [2], ktorá v tomto prípade umožnila španielskemu sudcovi vyšetrovať zločiny spáchané na území bývalej španielskej kolónie a neskoršom španielskom protektoráte, pričom niekoľko obetí - príslušníkov etnika Sahrawi - má dokonca do dnešného dňa španielske občianstvo. Spomínané obžaloby sa však týkajú až obdobia, keď územie Západnej Sahary prešlo pod kontrolu Maroka.

Zástupkyňa predsedu vlády Španielska Soraya Sáenz de Santamaria sa v súvislosti s prípadom vyjadrila, že španielska vláda rešpektuje rozhodnutie sudcu, avšak nevedela, či Španielsko bude trvať na extradícií obžalovaných.

Marocký minister zahraničných vecí vyjadril svoje pobúrenie nad rozhodnutím španielskeho sudcu stíhať marockých občanov, navyše po vyše 25 rokoch a označil konanie sudcu Ruza na bezprecedentné.

Bude teda nesmierne zaujímavé sledovať ako bude prípad pokračovať a ako dopadne, a to aj v tej súvislosti, že sudcovi Pablovi Ruzovi v roku 2015 končí jeho funkčné obdobie na pozícií hlavného španielskeho vyšetrovateľa a je otázne, či táto zmena bude mať nejaký vplyv na záver celej kauzy.

Poznámky:

[1] International Court of Justice: Western Sahara - Advisory opinion of 16 October 1975

[2] Inštitút univerzálnej jurisdikcie v zásade oprávňuje každý štát súdiť osoby obvinené zo zločinov podľa medzinárodného práva, bez ohľadu na to, kde bol zločin spáchaný a aké je občianstvo obeť alebo páchatel'a.

Zdroje:

BBC (2015): Western Sahara Profile, BBC News, January 2015

(<http://www.bbc.com/news/world-africa-14115273>).

Fernandez, M.: Judge refuses to shelve Guantanamo and Western Sahara torture probes, El Pais, 15 April 2015 (http://elpais.com/m/elpais/2014/04/15/inenglish/1397574903_293789.html).

Gall, C.: Spanish judge accuses Moroccan former officials of genocide in Western Sahara, The New York Times, 10 April 2015 (http://www.nytimes.com/2015/04/11/world/europe/spanish-judge-accuses-moroccan-former-officials-of-genocide-in-western-sahara.html?_r=0).

Fotografie:

[1] Mapa Západní Sahary, autor: Nick Brooks, 1 December 2005, Flickr, CC BY-NC-ND 2.0.

Mapa Západní Sahary [1]

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Ťažké časy pre Facebook v Európe

Lucia Krajčovicová

Za posledný rok čelí Facebook na európskom kontinente čoraz väčšej kritike týkajúcej sa ochrany súkromia jeho užívateľov. Na konci marca zverejnil tím výskumníkov z Katolíckej univerzity v Leuvene správu, ktorá hodnotí zmeny zavedené novou politikou sociálnej siete v nastavení súkromia a konštatuje jej rozpor s európskym právom. Okrem záverov tejto správy článok predstavuje aj prípad rakúskeho aktivistu Maximiliana Schremsa, ktorý bojuje proti Facebooku pred európskymi súdmi a jeho prípad sa dostal až pred Súdny dvor Európskej únie.

Príliš veľké bremeno pre užívateľov

Centrum interdisciplinárneho práva a informačných a komunikačných technológií, ktoré pôsobí na Univerzite v Leuvene, dostalo od belgickej Komisie pre ochranu súkromia vo februári 2015 zadanie vypracovať hodnotiacu správu o zmenách v nastavení súkromia zavedených sociálnou sieťou v januári 2015. Správa s titulom „Od sociálneho média k reklamnej sieti“ v oboch verziách (prvá verzia bola zverejnená na konci februára, druhá na konci marca) kritizuje spôsob, akým Facebook ukladá a ďalej nakladá s dátami o svojich užívateľoch.

Podľa autorov správy sú opatrenia, ktorými je ošetrovaná ochrana súkromia, v rozpore so smernicou 2002/58, konkrétne s článkom 5(3). Ten vyžaduje informovaný súhlas užívateľov s tzv. *cookies* (súbory, ktoré prehliadač umiestni do počítača a ktoré umožňujú vystopovať a identifikovať užívateľa, s ich uložením a sprístupnením informácií, ktoré obsahujú. Facebook ale umiestňuje *cookies* aj neregistrovaným návštevníkom, ktorí doménu len navštívia a „stopuje“ užívateľov, aj keď nie sú prihlásení a nekliknú na sociálne moduly ako napríklad *like button*. Navyše používa aj *datr cookies* so špeciálnym identifikátorom s platnosťou dva roky. K obmedzeniu tejto platnosti pritom už v minulosti došlo na základe odporúčania Írskej komisie pre ochranu dát, ktorá uznala dôležitosť *datr cookies* pre zachovanie bezpečnosti, ale trvala na skrátení ich životnosti.

Ďalším problémom je, že Facebook nezabezpečuje adekvátny kontrolný mechanizmus poskytovania informácií tretej strane na reklamné účely a z nastavenia nie je jasné, akým spôsobom sú tieto dáta používané. Správa uznáva, že užívatelia si môžu svoj profil nastaviť, ale tento proces je údajne príliš komplikovaný a na užívateľov kladie príliš veľké bremeno.

Facebook like button [1]

Reakcia Facebooku

Facebook, ktorý má svoju európsku centrálu v Dubline sa bráni, že svoju politiku pravidelne konzultuje s írskym Komisarom pre ochranu dát, ktorý dohliada na implementáciu európskej smernice v írskom práve. Po vydaní správy sa jeho predstavitelia stretli aj s Bartom Tommeleinom, belgickým ministrom pre ochranu súkromia, a vzniknutú situáciu prediskutovali. Aj napriek vyhláseniam, že virtuálne kroky tých, ktorí Facebook nepoužívajú, nie sú sledované, sa imidž Facebooku nedarí zlepšiť. Túto politiku prešetruje aj holandský Úrad pre ochranu dát a európska Pracovná skupina článku 29, ktorá združuje národné úrady pre ochranu dát.

Príbeh bojovníka za ochranu dát

Rakúsky právnik Maximilian Schrems sa rozhodol pustiť do boja proti európskym zákonom, umožňujúcim prenos informácií do USA. Táto jeho snaha súvisí s odhalením Edwarda Snowdena, že americká Národná bezpečnostná rada v rámci programu pre zber dát spustenom v roku 2007 používa dáta získané z emailov, sociálnych sietí a telefónov aj európskych občanov.

Schrems napáda a bojuje za zrušenie 15 rokov fungujúceho rámca, tzv. režimu bezpečného prístavu, ktorý zabezpečuje prenos informácií medzi oboma stranami Atlantiku. Keďže americké spoločnosti dáta odovzdávajú bezpečnostným úradom, podľa Schremsa tým dochádza k porušeniu európskej Smernice o ochrane dát a rámec bezpečného prístavu tak stráca svoju platnosť.

Schrems sa najskôr obrátil na írskeho Komisarára pre ochranu dát a žiadal ho, aby otvoril vyšetrowanie Facebooku, ten to však odmietol. Potom prípad pohnal až pred Najvyšší súd, ktorý sa zase obrátil na Súdny dvor Európskej únie (SD EU) v rámci konania o predbežnej otázke. Dňa 24. marca 2015 sa v Luxemburgu konalo prvé vypočutie prípadu. Do prípadu sa zapo-

jilo sedem členských státov, Európsky parlament aj Európska komisia. Komisia pri tom varovala, že ak európski občania nechcú, aby sa dáta o nich dostali do rúk amerických tajných služieb, mali by zvažiť zrušenie svojho účtu. Operačný rámec je podľa nej ekonomicky aj politicky dôležitý a keďže sa stále vyvíja, je možné ho reformovať tak, aby zaručil ochranu európskych dát.

Zdá sa, že z politickej perspektívy je dôležitejšie zachovanie statusu quo ako zabezpečenie ochrany základných práv. Aká však bude perspektíva súdna? Bude Súdny dvor aj naďalej tak odvážny ako v prípadoch *Google v. AEPD a Mario Costeja González* a *Digital Rights Ireland*? Stanovisko generálneho advokáta sa očakáva v júni 2015, rozsudok SD EU v zápatí potom. Takže na záver sa zatiaľ dá len lakonicky konštatovať - uvidíme.

Zdroje:

Bowcott, Owen. 2015. "Facebook data privacy case to be heard before European Union court." *The Guardian*. 24. marec 2015 (<http://www.theguardian.com/technology/2015/mar/24/facebook-data-privacy-european-union-court-maximillian-schrems>).

Gibbs, Samuel. 2015. "Facebook's privacy policy breaches European law, report finds." *The Guardian*. 23. február 2015 (<http://www.theguardian.com/technology/2015/feb/23/facebooks-privacy-policy-breaches-european-law-report-finds>).

Gibbs, Samuel. 2015. "Leave Facebook if you don't want to be spied on, warns EU." *The Guardian*. 26. marca 2015 (<http://www.theguardian.com/technology/2015/mar/26/leave-facebook-snooped-on-warns-eu-safe-harbour-privacy-us>).

Interdisciplinary Centre for Law and ICT. 2015. *From social media service to advertising network: A critical analysis of Facebook's Revised Policies and Terms*. Leuven: KU Leuven. (<https://www.law.kuleuven.be/icri/en/news/item/facebooks-revised-policies-and-terms-v1-2.pdf>).

Lee, Dave. 2015. "Facebook data row reaches top Euro court." *BBC News*. 24. marec 2015 (<http://www.bbc.com/news/technology-32036533>).

Nielsen, Nikolaj. 2015. "Facebook tracking said to breach EU law." *Euobserver*. 1. apríl 2015 (<https://euobserver.com/justice/128223>).

Scally, Derek. 2015. "Facebook data privacy case opens in European court." *The Irish Times*. 24. marec 2015 (<http://www.irishtimes.com/business/technology/facebook-data-privacy-case-opens-in-european-court-1.2150363>).

Fotografie:

[1] Facebook like button, zdroj: Sean MacEntee, Flickr, CC BY 2.0.

[2] Facebook privacy settings, zdroj: Tony Hirst, Flickr, CC BY 2.0.

The image shows a screenshot of the Facebook privacy settings page. A modal dialog box titled "Are you sure?" is overlaid on the page. The dialog contains the following text: "Allowing instant personalization will give you a richer experience as you browse the web. If you opt-out, you will have to manually activate these experiences. Please keep in mind that if you opt out, your friends may still share public Facebook information about you to personalize their experience on these partner sites unless you block the application. Learn more." At the bottom of the dialog are two buttons: "Confirm" and "Cancel". A red arrow points from the "Confirm" button to the "Instant Personalization" setting on the page below. The "Instant Personalization" setting is currently checked, and the text "Try to untick..." is written in red next to it. Other settings visible on the page include "What you share", "What your friends can see", "Blocked Applications", "Ignore Application Invites", and "Activity on Applications and Games Dashboards".

Zrušení adopce po smrti adoptivních rodičů poprvé v hledáčku Evropského soudu pro lidská práva

Veronika Helferová

Evropský soud pro lidská práva vydal dne 24. března 2015 svůj vůbec první rozsudek týkající se porušení práva na respektování soukromého a rodinného života chráněného článkem 8 Evropské úmluvy o lidských právech v souvislosti s rozhodnutím o zrušení adoptivního vztahu mezi rodiči a dětmi za situace, kdy adoptivní „dítě“ bylo již řadu let dospělé a adoptivní rodič dlouhou dobu po smrti.

Vztahy mezi adoptivními rodiči a dětmi

V minulosti se štrasburský soud problematikou zrušení osvojení zabýval v případech, v nichž k němu došlo v době, kdy nezletilé adoptivní dítě žilo ve společné domácnosti s adoptivními rodiči. ESLP judikoval, že zrušení osvojení je bezpochyby zásahem do práva na rodinný život a jako takové musí být vždy provedeno v souladu s podmínkami, které stanoví odstavec 2 článku 8 Úmluvy, tedy musí být v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti.

Při posuzování okolností jednotlivých případů na ně bylo nahlíženo analogicky jako na případy odebrání dítěte z péče rodičů, neboť dopady obou těchto zásahů do práv jednotlivce jsou obdobné. ESLP musel vždy posoudit, zda je v nejlepším zájmu dítěte setrvání v péči (adoptivních) rodičů, či nikoli. Přičemž na rozhodnutí, že v nejlepším zájmu dítěte je jeho oddělení od rodičů, kladl velmi přísná kritéria. Dostatečným důvodem bylo shledáno například prokázané bití dětí otcem a jeho obecná agrese v opilosti [1] či pohlavní zneužívání dítěte [2]. Naopak za dostatečný důvod nebyla považována špatná sociální situace rodiny.[3]

Společné dědictví po adoptivním rodiči

V nyní posuzovaném případě ovšem nebylo možné obdobné úvahy aplikovat. Parasca Zaiet byla svou adoptivní matkou osvojena roku 1972 ve svých 17 letech, v době, kdy v její péči žila již po dobu osmi let. Adoptivní matka paní Zaiet

měla ještě jednu adoptivní dceru, a když v roce 1986 zemřela, obě adoptivní dcery společně zdědily lesní pozemky. Za této situace paní Zaiet iniciovala řízení o rozdělení dědictví mezi ni a její adoptivní sestru. Nicméně tato v jeho průběhu podala návrh na zrušení osvojení paní Zaiet, v němž namítala, že jediným motivem paní Zaiet pro tento krok byla snaha domoci se dědických práv.

Osvojení bylo rumunskými soudy následně roku 2004 opravdu prohlášeno za neplatné s odůvodněním, že jeho jediným cílem bylo založení dědických práv mezi adoptivní matkou a dcerou. Toto rozhodnutí bylo v následujícím roce potvrzeno i rozhodnutím odvolacího soudu, které ale obsahovalo odlišné stanovisko s názorem, že rozhodnutí o osvojení nebylo z jakéhokoli důvodu nevhodné, neboť k němu došlo za účelem zajištění blaha dítěte, paní Zaiet, která se narodila do rodiny s osmi dětmi a nacházela se v obtížné finanční situaci.

Zájem dítěte opět v hlavní roli

Paní Zaiet následně podala stížnost k ESLP, kde namítala porušení práva na respektování soukromého a rodinného života zaručeného čl. 8 Úmluvy a práva na ochranu majetku, které garantuje čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Při posuzování této věci štrasburský soud nejprve zopakoval svůj závěr, že vztahy mezi adoptivními rodiči a dětmi jsou chráněny článkem 8 Úmluvy a zrušení osvojení představuje zásah do tohoto práva. Bylo tedy třeba přezkoumat, zda se v tomto případě jednalo o zásah, jenž je v souladu se zákonem a v demokratické společnosti nezbytný.

Štrasburský soud vyjádřil pochybnosti, pokud jde o soulad daného rozhodnutí se zákonem, neboť jím nebyl sledován žádný legitimní cíl. Nebylo prokázáno, že adoptivní sestra paní Zaiet měla pro podání návrhu jakýkoli jiný důvod než zájem na tom, aby veškeré pozemky po adoptivní matce připadly jí a nemusela se o dědictví dělit se svou adoptivní sestrou.

K problematice nezbytnosti opatření v demokratické společnosti ESLP uvedl, že národní soudy mají v této oblasti poměrně rozsáhlý prostor pro uvážení (*margin of appreciation*). Nicméně státy by se obecně měly svou činností zasazovat o zachování rodinných vazeb a jejich zpřetrhání musí být vždy založeno na velmi vážných důvodech, což se týká i rozhodnutí o zrušení osvojení. V tomto případě bylo osvojení rumunskými soudy zrušeno s odůvodněním, že jeho účelem nebylo zajistit paní Zaiet lepší rodinný život, nýbrž posílení jejich dědických práv ve vztahu k adoptivní matce.

ESLP dále uvedl, že rozhodnutí o zrušení osvojení v žádném případě nesmí představovat opatření proti osvojenému dítěti. Cílem právní úpravy adopce je obecně ochrana a blaho adoptovaného dítěte. Tyto zájmy dítěte potom musí zůstat ústředním kritériem i při rozhodování o platnosti osvojení, pokud se ukáže, že toto bylo založeno na zavádějících či podvodných důvodech.

V závěru potom štrasburský soud konstatoval, že v tomto případě bylo rozhodnutí o zrušení osvojení velmi vágní, neurčité a postrádající relevantní argumentaci pro tak radikální zásah do soukromého života paní Zaiet. Zpřetrháním rodinných pout tedy bylo porušeno právo na respektování soukromého a rodinného života. Stejně tak odepřením dědických práv došlo k zásahu do práva na ochranu majetku.

Poznámky:

[1] Rozhodnutí ESLP ze dne 10. března 2005, *Dewinne proti Belgii*, č. stížnosti 56024/00.

[2] Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 10. května 2001, *T. P. a K. M. proti Spojenému království*, č. stížnosti 28945/95.

[3] Rozsudek ESLP ze dne 26. října 2006, *Wallová a Walla proti České republice*, č. stížnosti 23848/04.

Zdroje:

Rozsudek ESLP ze dne 24. března 2015, *Zaiet proti Rumunsku*, č. stížnosti 44958/05.

Kmec, J. a kol. 2012. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck.

Fotografie:

[1] Rumunská vlajka. Autor: PavelD, Wikipedia Commons.

Zpráva Eurostatu: uprchlictví v roce 2014 a dnes

Veronika Mokrá

V polovině března roku 2015 vydal Eurostat zprávu týkající se uprchlíků v Evropě v roce 2014. Mimo jiné udává, že v členských státech Evropské unie zažádalo o azyl v roce 2014 více než 625 tisíc osob.

626 065, to je konečné číslo žadatelů o azyl v členských státech Evropské unie (dále EU) za rok 2014. S tímto statistickým údajem přišel Eurostat, statistický úřad EU, ve své zprávě z poloviny března roku 2015. Nejvíce uprchlíků žádalo o azyl v říjnu, kdy jejich počet dosáhl 69 185, a v prosinci (69 165 žádostí). Nejméně jich pak bylo v únoru, kdy žadatelů o azyl bylo „pouze“ 35 355. V porovnání s rokem 2013 se celkový počet žádostí zvedl o 190 875. Nejvyšší nárůst žádostí ohlásilo za minulý rok Německo, následované Itálií, Švédskem a Maďarskem.

Německo nejenže pocítilo největší nárůst žádostí oproti roku 2013, ale taktéž se stalo státem s největším počtem žádostí o azyl. Z více než 625 tisíc žádostí z celé EU jich v Německu bylo podáno 202 645. Každý třetí žadatel o azyl tedy podal žádost právě v Německu. Druhým státem s nejvyšším počtem žádostí bylo Švédsko s 81 180 žádostmi, třetí Itálie s 64 625 žádostmi a čtvrtá Francie s 62 735 žádostmi. Česká republika se svými 1145 žádostmi skončila na 21. místě.

Státní příslušnost žadatelů je různorodá. Nejvíce žadatelů pocházelo ze Sýrie, jejichž počet dosáhl 122 790, což je o 72 000 žádostí více než v roce 2013. Na druhém místě stojí Afganistán s 41 305 žádostmi, na třetím místě Kosovo s 37 875 žádostmi a čtvrtá je Eritrea s 36 990 žádostmi. Na devátém místě pak jsou Rusové s počtem 19 685 žádostí, dvanáctí lidí bez státní příslušnosti (15 689) a třináctí Ukrajinci (14 040 žádostí). U Ukrajinců se za celkový rok 2014 projevil největší nárůst uprchlíků, neboť počet žadatelů pocházejících z tohoto státu se oproti roku 2013 zvýšil třináctkrát.

Eurostat se ve své zprávě nezabýval pouze počtem a občanstvím uprchlíků, ale také věkem a pohlavím.

Syrští uprchlíci [1]

Podle údajů Eurostatu bylo z celkového počtu 626 065 žadatelů o azyl přibližně 28 % žen a 72 % mužů, z toho nejvíce osob (53,7 %) ve věku od 18 do 34 let, 19,9 % ve věku od 34 do 64 let a 18,8 % ve věku 0-13 let.

Srbové azyl nedostávají

Vzhledem k obrovskému počtu žadatelů není v silách států, aby všechny žádosti stihly projednat. Z celkového počtu žádostí jich tudíž bylo za rok 2014 rozhodnuto 359 795, z toho 162 770 kladně a 197 025 zamítavě. Například v Německu, kde je počet žadatelů nejvyšší, se v roce 2014 posoudilo 97 275 žádostí, z toho 40 560 kladně a 56 715 zamítavě. Nutno však podotknout, že např. v případě Syřanů bylo zamítnutí (celkově ve všech státech EU) otázkou pouze 5 %, zatímco 95 % všech žádostí podaných Syřany bylo přijato. Naopak v případě Srbů je realita obrácená, 98 % jejich žádostí bylo v loňském roce zamítnuto.

Přestože na podzim roku 2014 spustila EU operaci Triton (viz Bulletin 10/2014, s. 21), která má zajišťovat ochranu jižní hranice Unie a podporovat tak italské námořnictvo, případy potopených lodí s migranty v této oblasti stále nejsou minulostí. Naposledy se prokletí Středozemního moře projevilo 13. dubna 2015, kdy se u břehů Libye potopila další loď s uprchlíky. Podle organizace Save the Children na palubě zahynulo 400 osob, 144 bylo zachráněno. Jen dva měsíce zpátky, v únoru roku 2015, se zde stala obdobná nehoda, která si vyžádala zhruba 300 obětí.

Mnozí tedy volají Unii o větší úsilí při hledání a záchraně uprchlíků. Například podle European Council on Refugees and Exiles by EU měla co nejdříve promyslet a zrealizovat legální a bezpečnou cestu, kudy by se uprchlíci, kteří přecháží z válkou zdevastovaných zemí, mohli bez problémů dostat do Evropy.

Zdroje:

[1] Evropská unie. 2015. *Asylum applicants and first instance decisions on asylum applications*. Eurostat (<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/4168041/6742650/KS-QA-15-003-EN-N.pdf/b7786ec9-lad6-4720-8a1d-430fcfc55018>).

[2] Evropská unie. 2015. *Again, again and again. The never-ending tragedy in the Mediterranean claims the lives of 400 people*. European Council on Refugees and Exiles (<http://ecre.org/component/content/article/70-weekly-bulletin-articles/1027-again-again-and-again-the-never-ending-tragedy-in-the-mediterranean-claims-the-lives-of-400-people.html>).

Fotografie:

[1] Syrští uprchlíci, autor: Russavia, WikiCommons, CC BY 2.0.

Zločiny z nenávisti a lidé s postižením

Martin Dominik

Když se mluví o zločinech z nenávisti, většinou si lidé vybaví rasově, nábožensky či sexuální orientací motivované činy. Nejedná se však o výčet úplný, ohroženou skupinou mohou být i lidé s postižením, kteří jsou i mnohem zranitelnější.

Lidé s postižením se běžně setkávají s nepříznivým chováním svého okolí, jsou diskriminováni, stigmatizováni a mohou se stát oběťmi zločinu z nenávisti. Právě zločinům z nenávisti vůči postiženým se ve své zprávě věnuje Agentura Evropské unie pro lidská práva (dále FRA), která zkoumá právní úpravu v evropských zemích a zjišťuje, že mnohdy není dostatečná.

Lidé s postižením nejsou, jak by se mohlo na první pohled zdát, malou skupinou. V EU má každý šestý člověk nějakou formu postižení, což čítá přibližně 80 miliónů lidí. Bez zlehčování zločinů na základě rasy či náboženství je třeba říci, že o osoby s postižením mají mnohdy ještě horší pozici. Je to dáno tím, že mohou být zcela odkázány na péči druhých a jsou na nich závislé.

Postavení osob s postižením vyvěrá z minulosti, kdy se k nim přistupovalo s lítostí či odporem založeným na předsudcích. Ani jedno však situaci nepomáhá, základem přístupu by měl být respekt a lidská důstojnost. Potom bude začlenění postižených do společnosti mnohem jednodušší.

Samozřejmě není možné čekat v názorech společnosti radikální obrat, ovšem situace se postupně zlepšuje. Nástrojem budování hodnot může být i právo. FRA se ve své zprávě této rovině věnuje a přináší poměrně zajímavá zjištění.

Právní úprava ochrany osob s postižením

Prvně je třeba říci, že většina evropských států ratifikovala Úmluvu o právech osob se zdravotním postižením [1]. Jedná se o jediný dokument, jež v této oblasti vydalo OSN, a který mimo jiné ukládá státům, aby zajistily ochranu před vykořisťováním, násilím a zneužíváním, zvyšovaly povědomí v celé společnosti o situaci osob se zdravotním postižením a podporovaly respektování práv a důstojnost těchto osob.

Většina ostatních mezinárodních lidskoprávních aktů s osobami s postižením výslovně nepočítá, ty ovšem mohou být zařazeny pod jiné ohrožené osoby. Výjimkou je poměrně mladá Listina základních práv EU, která v článku 21 zakazuje diskriminaci založenou na zdravotním postižení.

Na úrovni států se pak legislativa různí, nicméně některé země (např. Rakousko, Maďarsko, Spojené království) již výslovnou trestněprávní ochranu osob s postižením zavedly. Česká republika k takovému kroku zatím nepřistoupila, u kvalifikovaných skutkových podstat vraždy či ublížení na zdraví nejsou osoby s postižením přímo zmíněny (na rozdíl od rasy, příslušnosti k etnické skupině, národnosti, politickému přesvědčení či vyznání).

Právo ovšem není schopné řešit všechny problémy. Hlavní v této oblasti jsou vzdělávací programy a bezproblémové začlenění osob s postižením do společnosti. Samy ohrožené osoby často činy proti sobě nenahlašují, a to z důvodu strachu či hanby. Mohou být též od-

kázány na péči pachatelů, proto je třeba školit policejní orgány, aby byly schopné takovéto nebezpečí poznat. Samotné osoby s postižením často nemají vědomosti o tom, jak se právně bránit či kde si stěžovat. FRA doporučuje kontroly institucí, kde osoby s postižením přebývají, ovšem s vědomím toho, že zde jich žije jen nepatrná část, nicméně zrovna ti nejohroženější.

Závěrem lze říci, že ačkoliv se situace v této oblasti lepší, ještě zdaleka nejsme u konce cesty. Žádná trvalá změna neprobíhá ve společnosti velmi rychle, musíme však k problému přistupovat zodpovědně a zhodnotit, zda nezměnit legislativu, která může mít v daném ohledu výchovný efekt.

Poznámky:

[1] Úmluva o právech osob se zdravotním postižením vyhlášená pod č. 10/2010 Sb.m.s. ve znění opravy č. 44/2010 Sb.m.s.

Zdroj:

European Union Agency for Fundamental Rights. 2015. *Equal protection for all victims of hate crime - The case of people with disabilities*, (http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-focus-03-hate-crime-disability_en_0.pdf).

Fotografie:

[1] Ilustrační foto, foto: Virginia Reza, U.S. Army, Wikimedia Commons, Public Domain.

[2] Ilustrační foto, foto: Hanah Cohen, Flickr.com, CC BY-SA 2.0.

Ilustrační foto [2]

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

Společenská odpovědnost sociálních médií

Petr Suchánek

Twitter zavádí nová opatření, která mají uživatele účinněji ochránit před nenávisnými projevy. Činí tak po dlouhodobé kritice za nedostatek regulace v této oblasti. Stav, který má sloužit svobodě projevu může totiž paradoxně vést k jejímu uvadnutí.

Sociální síť Twitter se začala intenzivněji věnovat postihování nenávisných projevů svých uživatelů. Mimo jiné se bude monitorováním nežádoucích příspěvků od nynějška zabývat více zaměstnanců a postihováni budou také nepřímé výhrůžky násilím. Zpřísnění navazuje na trend z počátku roku, kdy výkonný ředitel Twitteru Dick Costolo přiznal, že nedůsledný přístup této sociální sítě k problematice nenávisných projevů má negativní vliv na počet a aktivity uživatelů, a tedy i zisky společnosti [1].

Deklarovaným cílem Twitteru je každému uživateli umožnit vytvářet a sdílet myšlenky a informace okamžitě a bez bariér. Takto formulovaný cíl má reflektovat roli Twitteru jako platformy občanské mobilizace, kterou sehrál například během Arabského jara nebo nepokojů v americkém Fergusonu. Díky tomu se volání po zvýšení regulace Twitteru dlouho setkávala s rezervovaným přístupem ze strany této sociální sítě, která ji vnímala jako omezování poskytovaného standardu svobody projevu.

Tento standard však není využíván jen v zájmu budování občanské společnosti. Nejviditelnějším příkladem jeho zneužití se stala aféra *Gamergate*, která propukla v srpnu 2014 [2]. Řada žen působících

ve videoherním průmyslu se tehdy stala terčem systematické kampaně výhrůžek a jiných nenávisných projevů. Twitter na rozdíl od jiných sociálních platforem nebyl schopný na tyto útoky adekvátně reagovat.

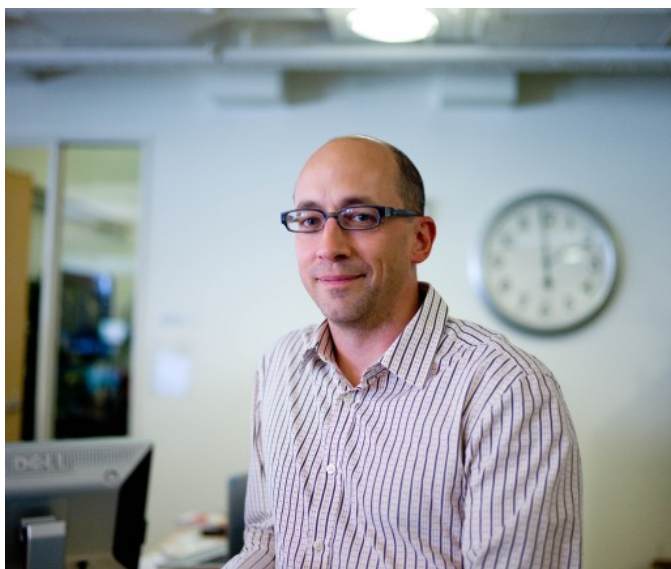
Na přemíru nenávisných projevů na Twitteru poukázala i studie provedená pro organizaci Kick It Out, která monitoruje diskriminaci v anglické fotbalové Premier League. Studie odhalila, že ze 134 tisíc diskriminačních zpráv poslaných fotbalovým hráčům za uplynulý rok na sociálních médiích pocházelo 88 % od uživatelů Twitteru [3]. K takto vysokému procentu přispívá anonymita Twitteru, který na rozdíl od Facebooku nebuduje svoji komunitu na reálných identitách uživatelů.

Svoboda slova nebo nenávisti?

Se svobodou projevu musí logicky jít ruku v ruce také schopnost zabránit zneužití této svobody k šíření nenávisti. Analogicky zde lze poukázat na postoj, který elegantně vyjádřil Ústavní soud v nálezu ze dne 28. 11. 2011, sp. zn. IV. ÚS 2011/10, podle něhož právo na vyjádření politického postoje „*nesmí být zaměňováno za právo libovolnými prostředky hlásat zlo.*“ Povinností demokratických států je pak v souladu s konceptem bránící se demokracie „*čelit projevům zla a nenávisti i takovými prostředky, jež se šířitelům těchto projevů mohou jevit jako tvrdé.*“ Stejný přístup nalezneme i v rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva například ve věci *Erbakan proti Turecku* ze dne 6. 7. 2006, podle něhož je „*nutné postihovat nebo přímo předem bránit všem formám projevu, které šíří, podněcují, podporují nebo ospravedlňují nenávist založenou na netoleranci.*“

Sociální média se stala důležitou součástí veřejného prostoru, která umožňují uživatelům efektivně sdílet myšlenky a formovat veřejné mínění. Role Twitteru v průběhu událostí Arabského jara přitom dokládá silný politický potenciál, ke kterému se sociální média otevřeně hlásí. I v případě sociálních médií bychom tak v současnosti měli mluvit o konceptu „*corporate social responsibility*“, tedy společenské odpovědnosti obchodních společností.

Sociální média bývají v tomto kontextu většinou zmiňována jako prostředek k budování sociální odpovědnosti, ale tuto odpovědnost nesou také. Pokud se Twitter prezentuje jako platforma pozitivní občanské mobilizace, měl by vytvořit systém omezující šíření nenávisných projevů a efektivně dodržovat hodnoty, ke kterým se hlásí.

Byznys na prvním místě

Přestože absolutní počet uživatelů Twitteru neustále stoupá, mnozí uživatelé sociální síť opouští. Další aféra typu Gamergate by mohla přispět k odlivu uživatelů ze zranitelných sociálních skupin a udělat z Twitteru místo, kde není radno určité názory vyjadřovat. Jedná se ale i o peníze. Dick Costolo problémy Twitteru s nenávisnými projevy přiznal až v reakci na finanční ukazatele, které nedosahovaly očekávání akcionářů. Navzdory vznešenému étosu, který v sobě mise Twitteru nese, to jsou tedy nakonec spíše zisky, které vedou Twitter ke změně svého přístupu k nenávisným projevům.

Poznámky:

[1] Nitasha Tiku, Casey Newton. 2015. Twitter CEO: «We suck at dealing with abuse». *The Verge*. 4. 2. 2015 (<http://www.theverge.com/2015/2/4/7982099/twitter-ceo-sent-memo-taking-personal-responsibility-for-the>)

[2] Caitlin Dewey. 2014. The only guide to Gamergate you will ever need to read. *The Washington Post*. 14. 10. 2014 (<http://www.washingtonpost.com/news/the-intersect/wp/2014/10/14/the-only-guide-to-gamergate-you-will-ever-need-to-read/>)

[3] Kick It Out unveils findings of research into football-related hate crime on social media. *Kick It Out*. 16. 4. 2015 (<http://www.kickitout.org/news/kick-it-out-unveils-findings-of-research-into-football-related-hate-crime-on-social-media/>)

[4] Olga Bugorkova. 2015. Ukraine conflict: Inside Russia's , Kremlin troll army'. *BBC News*. 19. 3. 2015 (<http://www.bbc.com/news/world-europe-31962644>)

Zdroje:

Vijaya Gadde. 2015. Twitter executive: Here's how we're trying to stop abuse while preserving free speech. *The Washington Post*. 16. 4. 2015 (<http://www.washingtonpost.com/posteverything/wp/2015/04/16/twitter-executive-heres-how-were-trying-to-stop-abuse-while-preserving-free-speech/>)

Hayley Tsukayama. 2015. Twitter's battle against abuse has high stakes for the company. *The Washington Post*. 5. 2. 2015 (<http://www.washingtonpost.com/blogs/the-switch/wp/2015/02/05/twitter-battle-against-abuse-has-high-stakes-for-the-company/>)

Fotografie:

[1] Výkonný ředitel Twitteru Dick Costolo, foto: Joi Ito, Flickr CC BY 2.0

[2] Logo společnosti Twitter, foto: Twitter

EU omezuje demontáž dopravních lodí v zahraničí

Anna Macíčková

Nová pravidla Evropské unie se pokusí omezit demontáže dopravních lodí na jihoasijském pobřeží. Majitelé se tam zbavují tankerů, dopravních lodí a starých plavidel, které pak rozebírají stovky nekvalifikovaných dělníků, přičemž z lodí unikají chemikálie a dochází k řadě úrazů. Evropská unie chystá uveřejnit seznam míst, v nichž mohou být lodě registrované v EU recyklovány.

Hazardní praktiky na jihoasijských plážích mají samozřejmě i lidskoprávní rozměr – Institut sociálních věd Tata v Bombaji odhaduje, že během uplynulých dvaceti let umřelo jen v indické Alang-Sosiya, světově největší oblasti s plážemi pokrytými rozbitými lodmi, zhruba 470 pracovníků, přičemž v oblasti pracovalo celkem kolem 35 tisíc nekvalifikovaných pracovníků a migrantů.

Exteritoriální regulace

Ačkoli nynější běžnou praxi odehrávající se na březích jižní Asie EU nemůže přímo regulovat, pokusí se ji alespoň omezit skrze nové nařízení č. 1257/2013, o recyklaci lodí. Pravidla budou vyžadovat, aby lodě registrované v EU byly recyklovány pouze v trvale udržitelných zařízeních. Užitek z nově vzniklých pravidel tak následně budou mít zejména evropské, turecké a čínské recyklační společnosti.

V červnu 2013 se Rada EU s Evropským parlamentem usnesly na kompromisu znění nového nařízení, které bylo následně podpořeno Environmentální komisí Evropského parlamentu. Nařízení nakonec přijal Evropský parlament i Rada EU a 30. prosince 2013 tak mohlo vejít v platnost. Účinnost bude nařízení nabývat postupně – některá ustanovení ohledně pravidel pro lodě a ohledně vytváření seznamu recyklačních společnos-

Dostupující lodě [1]

tí již od roku 2015. Další ustanovení budou účinná postupně v dalších letech.

Seznam vybraných recyklačních společností bude zřejmě zahrnovat oblasti v Číně, Turecku, Severní Americe a v EU, ale ne v jižní Asii. V roce 2014 přitom bylo z 1026 oceánských lodí celkem 641 rozebráno právě na plážích v Indii, Bangladéši a Pákistánu. Evropský seznam tak trh rozdělí na bezpečný a podřadný (substandard) a bude první rozsáhlou implementací hongkongské konvence Mezinárodní námořní organizace o lodní recyklaci z roku 2009, která byla dosud ratifikována jen třemi zeměmi – Kongem, Francií a Norskem.

Evropská komise se zároveň poohlídí po způsobech, jak majitele lodí kompenzovat za ekologickou recyklaci lodí, protože ze zbavení se plavidla na jihoasijském pobřeží mají vlastníci větší profit. V závislosti na cenách surového materiálu mohou vydělat například až 500 dolarů za tunu oceli z indické oblasti, v porovnání s 300 dolary v Číně a pouhými 150 dolary v Evropě. V roce 2014 tak jen necelá 4 % všech vysloužilých oceánských lodí prošla evropskými zařízeními, i proto vlastníci indických loděnic [1] vnímají nová pravidla spíše jako manévry k přenesení obchodu na vyprázdněný evropský trh [2].

Účinnost?

Otázkou nicméně je, jak budou nová pravidla EU účinná. Nedostatek nových evropských pravidel totiž tkví v tom, že vlastníci lodí mohou jednoduše změnit národní registraci lodě nebo loď prodat třetí neevrop-

ské straně a ta se následně může lodi zbavit v zařízení, které není na schváleném seznamu. Majitelé, kteří by se k takovému postupu uchýlili, by však následně čelili minimálně tvrdé kritice, což by mohlo alespoň některé společnosti odradit. Na hodnocení praktického fungování nového nařízení si nicméně budeme muset počkat.

Poznámky:

[1] Haiderali G. Meghani, který je ředitelem Mezinárodní ocelové korporace, rozsáhlého podniku na recyklaci lodí v Alangu, řekl, že obavy o chabou bezpečnost a environmentální standardy v Indii nebyly na místě a že podnik je docela blízko evropským standardům.

[2] Některé z evropských lodních skupin, jako jsou například dánská Maersk či německá Hapag-Lloyd, údajně adaptovaly politiku zodpovědného recyklování v zařízeních splňující mezinárodní environmentální standardy už nyní.

Zdroje:

Bartunek, Robert-Jan. 2015. EU to ban owners from scrapping ships on South Asian beaches. Reuters. (<http://www.reuters.com/article/2015/03/31/us-shipping-recycling-widerimage-idUSKBN0MR0XB20150331>)

Ship recycling. European Commission – Environment. 2015. (<http://ec.europa.eu/environment/waste/ships/>)

Fotografie:

[1] Dosluhující lodě, foto: Stéphane M. Grueso, Flickr, CC BY-SA 2.0.

[2] Pracovníci v Bangladéši, foto: Stéphane M. Grueso, Flickr, CC BY-SA 2.0.

4) Česká republika a lidská práva

Pochybné odvolání ředitele Agentury pro sociální začleňování

Lenka Pičová

V rámci Úřadu vlády došlo k personální změně, jež vyvolala negativní reakce nejen mezi zaměstnanci dotčené Agentury pro sociální začleňování, ale i v neziskovém sektoru a obcích s vyloučenými lokalitami.

V dubnu byl z postu ředitele Agentury pro sociální začleňování odvolán Martin Šimáček, který byl v jejím čele od roku 2009. Ministr pro lidská práva Jiří Dienstbier odvolání odůvodnil pochybeními ředitele v zadávání veřejných zakázek a špatnou komunikací mezi Šimáčkem a jeho přímými nadřízenými. Martin Šimáček totiž odmítal spolupracovat na plánované reorganizaci Agentury, jelikož tento krok považoval za projev záměrného oslabování dosavadní silné pozice Agentury a v zamýšlených personálních změnách spatřoval jen cestu k jejímu postupnému zániku. Vládní plán totiž do budoucna počítá s jejím rozdělením na dva samostatné odbory.

Proti Šimáčkovu odvolání přitom vystoupili nejen zaměstnanci Agentury, ale i neziskové organizace a města a obce. Podle jejich názoru fungovala Agentura pod vedením dosavadního ředitele velmi dobře a dařilo se jí úspěšně řešit problémy sociálně vyloučených lokalit. Martin Šimáček k celé události zveřejnil na svém blogu obsáhlou reakci, v níž se vyjádřil k údajným důvodům svého odvolání, zejména nesrovnalostem ve veřejných zakázkách, z nichž ho ministr obvinil. Uvedl, že k jistým pochybením sice došlo, ovšem již v roce 2011. Příslušné nadřízené o nich přitom včas informoval a učinil všechny možné kroky k vyřešení vzniklých nedopatření. Ministrem zveřejněné důvody proto byly podle všeho spíše zástupné.

Jedná se tak o další netransparentní odvolání vysokého státního úředníka v oblasti lidských práv. V roce 2013 byla za podobných okolností z pozice šéfky sekce pro lidská práva odvolána Monika Šimůnková (viz Bulletin 10/2013, s. 24). Ta své odvolání rovněž připisovala snahám o marginalizaci lidskoprávní problematiky. Její funkci přitom dočasně zastával právě Martin Šimáček. Ačkoliv tak nynější vláda pro důkladnější ochranu lidských práv zřídila znovu po několika letech post ministra pro lidská práva, dle jejich dosavadních kroků se zdá, že existující instituce lidskoprávní politiky podléhají spíše rozdrobování a destabilizaci než systémové podpoře.

Zdroje:

Dienstbier odvolal šéfa Agentury pro sociální začleňování, zaměstnanci nesouhlasí. ČT24, 17. 4. 2015, (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/308147-dienstbier-odvolal-sefa-agentury-pro-socialni-zaclenovani-zamestnanci-nesouhlasil/>).

Lživá a hanebná tvrzení, reaguje Šimáček na Dienstbiera. ČT24, 21. 4. 2015, (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/308575-lziva-a-hanebna-tvrzeni-reaguje-simacek-na-dienstbiera/>).

Podpořili jsme otevřený dopis proti odvolání ředitele Agentury pro sociální začleňování Martina Šimáčka. Liga lidských práv, 27. 4. 2015, (<http://llp.cz/2015/04/podporili-jsme-otevreny-dopis-proti-odvolani-reditele-agentury-pro-socialni-zaclenovani-martina-simacka/>).

Šimáček, Martin. 2015. *Komentář k důvodům, které mně ministr Dienstbier sdělil při odvolání a posléze částečně i veřejně,* (<http://blog.aktualne.cz/blogy/martin-simacek.php?itemid=25117>).

Základy mezinárodního humanitárního práva

Český červený kříž pořádá ve dnech 29. - 31. 5. 2015 ve Vyškově n. Moravě ve spolupráci s Vojskovou akademií Vyškov kurz Základy mezinárodního humanitárního práva (MHP). Vzdělávací program v rozsahu 25 hodin se zaměřením na šíření MHP je určen všem zájemcům o tuto problematiku. Bližší informace jsou k dispozici na http://www.cervenkykruz.eu/cz/mhp/pozv_mhp.pdf. Ubytování je zajištěno, účastníci hradí pouze stravu dle svého výběru.

Osvojení registrovanými partnery před Ústavním soudem

Adam Blisa

Práva LGBT menšiny jsou poměrně stálým tématem ve veřejné debatě již po mnoho let, a v poslední době toto téma rezonuje obzvláště silně. V mnoha státech dochází k legalizaci sňatků homosexuálních párů, a je jim umožňováno adoptovat děti. V České republice však mohou homosexuální páry uzavřít pouze registrované partnerství, které přitom ze zákona vylučuje osvojení. Ústavnost tohoto zákazu bude v dohledné době posuzovat Ústavní soud.

Na Východ, či na Západ?

Každý jistě má ještě v paměti masivní demonstrace, které doprovázely legalizaci manželství párů stejného pohlaví ve Francii v roce 2013, na Slovensku bylo letos uspořádáno velice kontroverzní referendum o právech LGBT a ve Spojených státech postupně federální soudy ruší jeden zákon zakazující manželství mezi osobami stejného pohlaví za druhým.

V judikatuře federálních soudů USA se však objevil tzv. *split*, když jeden z federálních soudů rozhodl, že zákaz manželství mezi osobami stejného pohlaví v Ohiu není v rozporu s Ústavou Spojených států amerických. Otázka ústavnosti tohoto zákazu se tak mohla dostat před Nejvyšší soud USA, před kterým proběhne první slyšení 28. dubna.

Tomu, kdo tuto problematiku (byť alespoň okrajově) sleduje, se pak nabízela otázka, kterým směrem se vydá Česká republika – na Východ, či na Západ? V poměrně brzké době se dočkáme alespoň náznaku odpovědi. Řešení otázky manželství mezi osobami stejného pohlaví sice ještě není na pořadu dne, v dohledné době

se však hned dvě důležité ústavní instituce budou zabývat obdobným problémem – totiž osvojením dětí páry stejného pohlaví.

Osvojení na dvou frontách

V současné době totiž leží v Poslanecké sněmovně návrh zákona, který má umožnit registrovanému partnerovi osvojit si biologické dítě svého druhu či družky [1], zatímco Ústavní soud bude rozhodovat přímo o ústavnosti zákazu osvojení registrovanými partnery. Návrh zákona je pozitivní zprávou, jeho údajná podpora napříč politickým spektrem vyjma lidovců taktéž, nicméně s návrhem se nic neděje již od září loňského roku. Můžeme upírat zrak k budoucímu nálezu Ústavního soudu, kterého se, na rozdíl od zákona, s naprostou jistotou dočkáme. A podle mého názoru (tj. z pozice zastánců zrovnoprávnění LGBT menšiny) je na místě optimismus.

V současné době je osvojení registrovanými partnery upraveno v zákoně o registrovaném partnerství, a to v § 13. Ten v prvním odstavci říká, že registrované partnerství není překážkou výkonu rodičovské zodpovědnosti partnera vůči jeho dítěti ani překážkou svěřením dítěte do jeho výchovy. Druhý odstavec, který bude podroben přezkumu Ústavního soudu, pak říká, že trvajícím partnerství brání tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte.

Co tedy bude Ústavní soud posuzovat? Jádrem přezkumu bude otázka, zda je zákaz osvojení registrovanými partnery diskriminační. Při zjišťování, zda se jedná o diskriminaci, se posuzuje, zda dochází (1) k přímému vyčlenění srovnatelného jednotlivce nebo skupiny, (2) ze zakázaného důvodu, které (3) je mu k tíži uloženo břemeno nebo odepření dobra, a (4) vyčleňování není možné ospravedlnit, tj. nesleduje žádný legitimní důvod a je nepřiměřené.[2]

Strakova akademie [1]

Je zákaz osvojení diskriminační?

Je zřejmé, že s registrovanými partnery, tedy s určitou skupinou osob, odlišenou na základě určitého znaku, v tomto případě na základě vstupu do registrovaného partnerství, je zacházeno odlišně. Důvodem pro odlišení je pak sexuální orientace, která je Evropským soudem pro lidská práva považována za tzv. podezřelý diskriminační důvod. Ospravedlnění odlišného zacházení na základě podezřelého důvodu (dalšími jsou např. pohlaví, rasa či náboženské vyznání) je pro stát velice obtížné.

Zákaz osvojení pak jde nepochybně k tíži registrovaných partnerů, neboť se jedná o upření práva, a je tím zasahováno do jejich práva na rodinný a soukromý život, které je garantováno jak Listinou, tak Evropskou úmluvou o lidských právech. Zbývá tak otázka, zda je zákaz osvojení registrovaným partnerům ospravedlnitelný. V tomto kroku je velice obtížné předpovídat, jakým směrem se Ústavní soud vydá a jaké aspekty bude posuzovat. Je však možné uvést několik důvodů, které hovoří silně v neprospěch zákazu osvojení.

V neprospěch zákazu osvojení podle mého názoru svědčí již jeho nekonceptnost. Zákaz je vztažen pouze na registrované partnery, a nikoliv obecně na osoby s homosexuální orientací. Institut registrovaného partnerství je však určen právě pro osoby s homosexuální orientací, odvozeně je proto důvodem pro zákaz právě na sexuální orientaci. Paradoxní však je, že osvojit dítě, byť výjimečně, může i jednotlivec, v kterémžto případě pak nehraje sexuální orientace osvojitele žádnou roli.

Dále je také možné, že registrovanému partnerovi bude svěřeno jeho biologické dítě do výchovy, přičemž pokud s druhým partnerem žijí ve společné domácnosti, určité povinnosti týkající se výchovy vyplývají ze zákona i pro druhého partnera. Chybí mu však některá, pro výchovu důležitá práva, například možnost zastupovat dítě, nebo o něj dále pečovat po smrti partnera. Zákaz tak postrádá racionalitu, neboť zachází odlišně toliko s homosexuály, kteří se rozhodli institucionalizovat svůj svazek v podobě registrovaného partnerství, zatímco faktickou výchovu dětí homosexuálními partnery nevyklučuje.

Pro vyloučení homosexuálních párů z výchovy dětí lze přitom stěží najít racionální ospravedlnění. Koncept tzv. tradiční rodiny, vzývaný především odpůrci sňatků homosexuálů, pro odůvodnění odlišného zacházení nemůže příliš sloužit – v 21. století, kdy se množí formy alternativního soužití a ze statistik rozvodovosti plyne, že tradiční rodina již zdaleka neznamená to, co před několika desetiletími. Tím se nesnažím manželství ani rodinu ni-

jak znevažovat, sloužit jako argument pro omezení práv homosexuálních párů však podle mého názoru nemohou.

Co se týče vlivu homosexuálních párů na vývoj dítěte, studií prokazujících, že výchova homosexuálním párem na dítě nemá vliv negativní, ale pozitivní, je mnoho.[3] Možnost osvojení dítěte homosexuálním párem má naopak pozitivní společenské implikace, z nichž nejdůležitější je nepochybně snížení počtu dětí vyrůstajících v dětských domovech, tedy v prostředí, které je ze zmíněných variant výchovy dítěte to nejméně přirozené.

Nález jako podvozek pro zrovnoprávnění

Ústavní soud nepochybně bude posuzovat mnohé další aspekty a přezkumem půjde do větší hloubky, než dovoluje tento článek. Je však jisté, že k výše zmíněným důvodům se vyjádří, přičemž jsem přesvědčen, že zákaz osvojení registrovanými partnery není možné shledat ospravedlnitelným a Ústavní soud dané ustanovení zruší.

Takové rozhodnutí by pak bylo nejen důležitým milníkem pro zrovnoprávnění LGBT menšiny, ale mohlo by být i příslibem dalšího vývoje v otázce sňatků párů stejného pohlaví. Vždyť Richard Posner, soudce Odvolacího soudu Spojených států pro sedmý okresek, argumentoval v odůvodnění rozhodnutí rušícího zákaz sňatků homosexuálních párů v Indianě a Wisconsinu mimo jiné blahobytem dětí osvojených homosexuálními páry.[4] Logika Posnerova argumentu pak naznačuje, že pokud jsou homosexuálům umožněny adopce, avšak zároveň jim není povolen sňatek (a s ním spojené právní výhody), ocitají se v nerovném postavení také adoptované děti. Nezbyvá tak, než s napětím očekávat nález Ústavního soudu a sledovat, jaký vliv bude mít na další vývoj práv homosexuální menšiny v České republice.

Poznámky:

[1] Viz <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=320&CT1=0>

[2] WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V. et al. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. s. 101 a násl.

[3] Viz např. zde: <http://www.biomedcentral.com/1471-2458/14/635/abstract>

[4] Viz např. zde: <http://www.scribd.com/doc/238679338/7th-Circuit-Same-Sex-Marriage>

Fotografie:

[1] Strakova akademie, foto: M. Rejha, Wikimedia Commons.

Monitoring lidskoprávních publikací

Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Veronika Bazalová – Lucia Krajčovicová

Vnitrostátní právo

- Broulík, J.: Různé role ekonomie v tvorbě a aplikaci práva. *Jurisprudence* 2/2015.
- Fenyk, J.: Listina základních práv Evropské unie a trestní řízení. *Státní zastupitelství* 2/2015.
- Fryštenská, M.: K ekonomické analýze práva. *Časopis pro právní vědu a praxi* 4/2014.
- Grygar, T.: O (ne)možnosti členství cizinců v politických stranách v České republice. *Časopis pro právní vědu a praxi* 4/2014.
- Hadamčík, L.: Náhrada nemajetkové újmy osob vězněných v době nesvobody. *Právní rozhledy* 6/2015.
- Hromada, M. – Šíma, A.: Praktické otázky omezování svéprávnosti. *Soudní rozhledy* 4/2015.
- Marek, T.: Autonomie vůle a soukromí na Facebooku. *Právní rozhledy* 6/2015.
- Mareš, M.: Soudobé problémy a výzvy aplikace trestného činu teroristického útoku. *Státní zastupitelství* 2/2015.
- Maslen, M.: Princíp viazanosti právom a verejná správa. *Právny obzor* 1/2015.
- Tomoszek, M.: Esenciální obsah základních práv jako součást podstatných náležitostí demokratického právního státu. *Jurisprudence* 2/2015.
- Vozár, J.: Zamyslenie sa nad úlohou súdnych rozhodnutí v zabránení tzv. „perverznej“ tvorivosti. *Časopis pro právní vědu a praxi* 1/2015.

Mezinárodní právo a právo Evropské unie

- Svěráková, J.: Význam výhrady podle článku 95 pro aplikaci Úmluvy OSN o smlouvách o mezinárodní

koupi zboží. *Časopis pro právní vědu a praxi* 4/2014.

- Věc Borovská a Forria proti Slovensku (Porušení práva na spravedlivý proces v důsledku nejednotnosti soudního rozhodování). *Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva* 2/2015.
- Věc S. A. S. proti Francii (Zákaz nošení muslimských šátků na veřejnosti). *Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva* 2/2015.
- Věc Tarakhel proti Švýcarsku (Navracení žadatelů o azyl do Itálie v rámci Dublinského systému). *Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva* 2/2015.

Politologie, mezinárodní vztahy, zahraniční politika

- Abrath, M.: Podpora aktivního občanství v Karenském státě. *Mezinárodní politika* 4/2015.
- Horváth, P. – Šebík, K.: Voting behavior and municipal elections 2014 in Slovakia. *Slovenská politologická revue* 2/2015.
- Chládková, L. – Mareš, M.: The Flag Bearer of Slovenian Nationalism Knocked Out? The Rise and Fall of the Slovenian National Party. *Slovenská politologická revue* 2/2015.
- Kaplanová, P. – Pinterič, U.: Political dimension of European constitutionalism. *Slovenská politologická revue* 2/2015.
- Kysilková, K.: Politika USA a EU v Barmě. Podpora reformem či sledování vlastních zájmů? *Mezinárodní politika* 4/2015.
- Nožina, M.: Myanmar – podoby etnického konfliktu. *Mezinárodní politika* 4/2015.
- Vráželová, B.: GP Briefing: Oteplování kubánsko-amerických vztahů. *Global Politics*, 22. 4. 2015.

www.centrumlidskaprava.cz

Centrum
pro lidská práva
a demokratizaci

Bulletin vydává Centrum pro lidská práva a demokratizaci
Adresa redakce Hubert Smekal, Joštova 10, 602 00 Brno, Česká republika
e-mail hsmekal@fss.muni.cz | webové stránky www.centrumlidskaprava.cz
tel. 549 498 264 | Redakční rada Jan Lhotský (editor), Lukáš Hoder, Linda Janků,
Hubert Smekal, Ladislav Vyhnánek | Sazba Tomáš Janků | ISSN 1804-2392.